

УДК 378.147:343.83:[001.89+2-46]
DOI 10.32755/sjeducation.2026.02.156

**ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК СПОСІБ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕНІТЕНЦІАРІЇВ (З ДОСВІДУ
ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН «ОСНОВИ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ»
ТА «ОСНОВИ КАПЕЛАНСТВА»)**

Щербина Наталія Олексіївна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки
та професійної етики гуманітарного факультету

(очної та заочної форми навчання),

Пенітенціарна академія України

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,

e-mail: natalboyko@gmail.com)

Researcher ID: KHU-4191-2024

orcid.org/0009-0002-5573-0505

У статті досліджено особливості формування професійної компетентності майбутніх працівників пенітенціарної системи через впровадження практико-орієнтованого підходу на основі аналізу освітнього процесу в Пенітенціарній академії України. Висвітлено досвід викладання дисциплін «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності» та «Основи капеланства» з використанням практико-орієнтованих технологій. Підкреслено важливість використання активних методів навчання: кейс-методів, бінарних занять, тренінгів з медіаграмотності та воркшопів за участю психологів-практиків і капеланів. Особливу увагу приділено синергії зусиль психологічної служби та капеланства у процесі ресоціалізації засуджених.

Метою статті є дослідження особливостей формування професійної компетентності за допомогою практико-орієнтованого підходу на прикладі навчальних дисциплін «Основи капеланства» та «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності».

Методологічну основу дослідження становлять системний та діяльнісний підходи. Це дало змогу представити формування професійної компетентності майбутніх фахівців ДКВС як цілісну ієрархічну систему, практична реалізація якої забезпечується залученням здобувачів до активної діяльності через використання кейс-методів та імітаційного моделювання.

Доведено, що використання активних методів навчання (воркшопи, імітаційні ігри, розроблення авторських моделей взаємодії) перетворює отримані знання на особистісні цінності майбутніх фахівців. Це забезпечує вищий рівень готовності до реальної професійної діяльності, сприяє трансформації теоретичних знань у професійну компетентність, адже

отримані здобувачами цінності та навички комунікації, етичного вибору та міждисциплінарної співпраці стають визначальними для успішної переміни розуму та поведінки правопорушників.

***Ключові слова:** професійна компетентність, практико-орієнтований підхід, пенітенціарна система, академічна доброчесність, пенітенціарне капеланство, психологічна допомога, ресоціалізація.*

PRACTICE-ORIENTED APPROACH AS A WAY OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PENITENTIARY OFFICIALS (FROM THE EXPERIENCE OF TEACHING THE DISCIPLINES ‘BASICS OF SCIENTIFIC RESEARCH AND ACADEMIC INTEGRITY’ AND ‘BASICS OF CHAPLAINCY’)

Shcherbyna Nataliia,

PhD in Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Department of Pedagogy and Professional Ethics of the Faculty of Humanities (full-time and part-time education),

Penitentiary Academy of Ukraine

(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

e-mail: natalboyko@gmail.com)

Researcher ID: KHU-4191-2024

orcid.org/0009-0002-5573-0505

The article examines the peculiarities of developing the professional competence of future employees of the penitentiary system through the implementation of a practice-oriented approach, based on an analysis of the educational process at the Penitentiary Academy of Ukraine. The experience of teaching the disciplines ‘Fundamentals of Scientific Research and Academic Integrity’ and ‘Fundamentals of Chaplaincy’ using practice-oriented technologies is highlighted. The importance of using active teaching methods is emphasised: case methods, binary classes, media literacy training and workshops with the participation of practising psychologists and chaplains. Particular attention is paid to the synergy between the psychological service and chaplaincy in the process of resocialisation of convicts.

The purpose of the article is to examine the peculiarities of professional competence formation through a practice-oriented approach, using the examples of the academic disciplines ‘Fundamentals of Chaplaincy’ and ‘Fundamentals of Scientific Research and Academic Integrity.’

The methodological basis of the study consists of systemic and activity-based approaches. This made it possible to present the formation of professional competence of future specialists of the State Criminal Executive Service as a holistic, hierarchical system, the practical implementation of which is ensured by involving applicants in activities through case methods and simulation modelling.

It has been proven that the use of active teaching methods (workshops, simulation games, and the development of original interaction models) transforms the knowledge gained into personal values of future specialists. This ensures a higher level of readiness for real professional activity and contributes to the transformation of theoretical knowledge into professional competence, since the values and skills of communication, ethical choice and interdisciplinary cooperation acquired by applicants become decisive for the successful change of mind and behaviour of offenders.

Key words: *professional competence, practice-oriented approach, penitentiary system, academic integrity, penitentiary chaplaincy, psychological assistance, resocialisation.*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика пошуку оптимальних концептуальних засад підготовки майбутніх фахівців є цілком логічно предметом наукового дискурсу. Проте на кожному етапі розвитку суспільства особливості формування, втім, як зміст самої професійної компетентності, змінюється, що й зумовлює актуальність дослідження. Питання змісту компетентностей, які мають бути сформовані в майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої системи (далі – ДКВС), вивчали низка провідних дослідників, зокрема, В. Аніщенко, О. Боднарчук, В. Бадира, І. Богатирьов, С. Гречанюк, С. Зінченко, В. Львовичкін, В. Петков, Н. Разумейко, О. Ткаченко та ін. [1–3]. Особливості компетентнісного підходу в закладах вищої освіти вивчали, зокрема, такі науковці: Г. Акоюян, Н. Давиденко, О. Косицька, Л. Лічман Л. Михайленко, Н. Муқан, Н. Чубинська, Н. Погранична, Н. Савчук [4–6]. Проте проблематика реалізації практико-орієнтованого підходу під час підготовки майбутніх фахівців ДКВС залишається актуальною.

Метою статті є дослідження особливостей формування професійної компетентності за допомогою практико-орієнтованого підходу на прикладі навчальних дисциплін «Основи капеланства» та «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності».

Методологічну основу дослідження становлять системний та діяльнісний підходи. Це дало змогу представити формування професійної компетентності майбутніх фахівців ДКВС як цілісну ієрархічну систему, практична реалізація якої забезпечу-

ється залученням здобувачів до активної діяльності через використання кейс-методів та імітаційного моделювання.

Виклад основного матеріалу. Згідно з національним освітнім законодавством України компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів навчання та набуття особою компетентностей, необхідних для самореалізації, особистісного розвитку, успішної професійної, соціальної та подальшої навчальної діяльності [7]. У сучасній системі освіти України він застосовується на всіх рівнях освіти. У закладах вищої освіти України компетентнісний підхід використовується з метою акцентуації уваги на засвоєнні здобувачами вищої освіти практичних знань із мінімальним застосуванням теоретичної інформації, що робить їх більш підготовленими саме до практичної діяльності під час професійної діяльності [4, с. 1].

Компетентнісний підхід в освіті виник у відповідь на недоліки традиційної парадигми, яка надавала пріоритет накопиченню знань над їх практичним застосуванням. Сучасний ринок праці потребує фахівців із міцною базою знань, які можуть швидко адаптуватися до нових викликів, приймати рішення в складних ситуаціях, ефективно співпрацювати та постійно оновлювати свої навички. Це має вирішальне значення в умовах четвертої промислової революції, цифровізації та зростаючої ролі інформаційних технологій у всіх сферах життя [5, с. 151].

У контексті вищої освіти погоджуємось з таким підходом до розуміння сутності «професійна компетентність» як поєднання теоретичної та практичної підготовленості майбутнього фахівця до майбутньої професійної діяльності та головний показник наявності розвинутого професійного мислення [6].

Компетентнісний підхід потребує певної специфіки в підготовці здобувачів вищої освіти, які передусім зумовлені необхідністю активізації їхньої діяльності. На відміну від традиційних підходів, де навчальна діяльність зводиться до процесу набуття знань, умінь та навичок, компетентнісний підхід передбачає їхню єдність, синергію та доповнення іншими, не менш важливими компонентами. Його основа, як і в діяльнісному підході, базується на ідеї діяльнісного характеру змісту

освіти. Однак за компетентнісного підходу навчальна діяльність спрямована на інший результат – формування системи компетенцій здобувачів освіти. Зміст останніх охоплює його особистісне ставлення до об'єктів та процесів, необхідних для продуктивної діяльності стосовно них. Отже, компетенції набувають значення власних цінностей здобувачів освіти [6].

У попередніх роботах авторки вже був представлений досвід впровадження практико-орієнтованих технологій під час підготовки фахівців Державної кримінально-виконавчої системи [8; 9]. Зокрема йшлося про використання кейс-методу, а також використання проєктних технологій під час викладання навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності» [8; 9]. У попередньому семестрі, окрім вище зазначених видів робіт, які також були використані під час викладання предмета, здобувачі освіти долучалися до роботи кількох міжвузівських наукових заходів, що відбувалися у форматі круглих столів. Так один із заходів відбувся в листопаді, тож цілком закономірно був присвячений 107-й річниці з Дня заснування Національної академії наук України. Співорганізатором круглого столу став обласний комунальний позашкільний навчальний заклад «Чернігівська Мала академія наук учнівської молоді» Чернігівської обласної ради, що й зумовило відповідну назву – «Молодь у науці: від перших кроків до професійної діяльності». Круглий стіл засвідчив, що молодь закладів середньої освіти, яка займається науковими дослідженнями, може надалі розвивати свій науковий потенціал і в закладі вищої освіти, що дозволило створити молодіжну наукову платформу для продуктивного обміну науковими ідеями між молодими вченими.

Наступний круглий стіл мав назву «Філософія і методологія науки: виклики та перспективи міждисциплінарності», який був проведений спільно з кафедрою філософії і суспільних наук Національного університету «Чернігівська політехніка». Під час наукового заходу було обговорено актуальні тенденції розвитку сучасної національної та міжнародної науки в умовах посилення міждисциплінарності; виокремлено ключові виклики та окреслено перспективи розвитку філософії й мето-

дології науки в міждисциплінарному контексті. Проведення круглого столу сприяло обміну науковим досвідом та формуванню наукової культури, підвищенню ефективності дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти.

Також здобувачі вищої освіти мали можливість застосувати отримані ними знання з предмета «Основ наукових досліджень та академічної доброчесності» та англійської мови під час бінарного практичного заняття, яке відбувалось у формі кейс-методу, під час якого курсанти виконували ролі науковців, які брали участь у науково-практичній конференції. Доповіді на актуальні теми були підготовлені та презентовані англійською мовою. Інші курсанти брали участь в обговоренні шляхом постановки запитань до доповідачів, які намагалися знайти на них відповіді. Бінарне заняття сприяло не лише поглибленню знань з обох дисциплін, а й розвитку комунікативних навичок курсантів та їхньої здатності застосовувати теоретичні знання на практиці.

Таким чином, зазначені вище наукові заходи, які проводилися з охочими здобувачами освіти, дозволили їм обрати науковий захід, який найбільше відповідав їх сфері інтересів, реалізувати отримані теоретичні знання на практиці, розвинути їх комунікативні здібності, отримати досвід публічних виступів з незнайомими людьми, що сприяє формуванню їх наукової культури та вдосконалює професійну компетентність.

Для сучасної людини, незалежно від сфери діяльності, вагомую роль відіграє інформаційна компетентність. Про значення її в науковій діяльності також була підготована окрема публікація авторки [10]. Нині хотілось би акцентувати на ролі практико-орієнтованих технологій у формуванні цієї навички. З метою формування критичного мислення, вміння аналізувати джерела інформації, відрізнити фейки від фактів, особливо в епоху штучного інтелекту, для здобувачів освіти запрошувались експерти у галузі медіаосвіти, які, використовуючи практичні кейси, перевіряли і разом з тим вчили молодь навичкам критичного споживання інформації. Наприклад, в одній з навчальних груп було проведено бінарне практичне заняття у формі тренінгу під назвою «Маніпуляції в мережі: подумаємо і

пограємо», яке провів тренер з медіаграмотності, OSINT-аналітик. Під час заходу здобувачі мали змогу збагатити теоретичні знання та вдосконалити практичні вміння аналізу інформації, розпізнавати дезінформацію та дідфейки.

Також сприяли формуванню професійної культури зустрічі з науковцями, зокрема з військовим істориком Михайлом Жироховим, який продемонстрував значення наукового підходу до розуміння історичних процесів і власне самого перебігу російської агресії на Чернігівщині.

Цього року в Пенітенціарній академії України було розроблено і впроваджено новий курс «Основи капеланства», який викладається для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія». Тому актуальним завданням стало вивчення моделей практичного застосування духовних цінностей як додаткового ресурсу в роботі пенітенціарного психолога. Цьому сприяли зустрічі з пенітенціарними капеланами, які ділились власним досвідом душпастирської опіки в місцях несвободи, психологами-практиками, які розповідали про власний досвід взаємодії з капеланами.

Також проводились наукові заходи. Так, під час воркшопу «Душпастирство в системі ДКВС: актуальний стан, проблеми, перспективи» здобувачі вищої освіти мали змогу поспілкуватися з представниками різних релігійних деномінацій, які обмінювались досвідом капеланського служіння та душпастирської опіки в пенітенціарній системі, богословськими роздумами над сенсом поняття «пенітенціарний» та тому, як за допомогою духовних цінностей можна сприяти перетворенню системи покарання на систему переміни розуму. В'ячеслав Когут, пастор, капелан, доктор Богослов'я, який очолював Душпастирську раду з питань релігійної опіки в пенітенціарній системі України, розповів про основні етапи становлення пенітенціарного капеланства в Україні та роль Душпастирської ради з питань релігійної опіки в пенітенціарній системі України. Окрема увага приділялась практичним випадкам пенітенціарного служіння, обміну досвідом капеланського служіння у взаємодії з психологом у кризових ситуаціях.

Досвіду взаємодії пенітенціарних психологів з капеланами була присвячена окрема зустріч здобувачів вищої освіти Пенітенціарної академії з психологом-практиком Віктором Мозговим, який працював у 8 навчальному центрі Державної спеціальної служби транспорту. Психолог розповів про власний досвід співпраці з капеланом на найгарячіших ділянках фронту, наголосив на значенні духовних цінностей у кризових ситуаціях. Також В. Мозговий підкреслив, що для ув'язнених та пенітенціарного психолога капеланська діяльність є потужним чинником поліпшення морального стану персоналу та засуджених й виокремив основні напрямки взаємодії психолога та капелана в пенітенціарній системі.

Здобувачі освіти Пенітенціарної академії України мали змогу дізнатися про досвід впровадження корекційної програми, яка базується на релігійних цінностях. З цією метою відбулась онлайн-зустріч з Павлом Маркеловим, координатором корекційної програми «Шлях ув'язненого» в Україні. Гість розповів про світовий та національний досвід впровадження цієї корекційної програми, яка впроваджується у 36 країнах світу з 2014 року. В Україні її впровадження розпочалося з червня 2023 року. Станом на 2025 рік вона проводиться у 48 установах нашої держави.

Під впливом почутого самі здобувачі освіти мали розробляти власні моделі взаємодії з пенітенціарними капеланами. Також під час одного з практичних занять здобувачі імітували духовну бесіду із правопорушниками. Саме така підготовча робота, пошук відповідних фрагментів релігійних творів, притч, оповідань, переказів може бути використана персоналом ДКВС у подальшій професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, перехід від традиційного накопичення знань до формування системи компетенцій є об'єктивною вимогою сучасного ринку праці та умов цифровізації. Професійна компетентність у контексті підготовки фахівців для пенітенціарної системи постає як синергія теоретичної бази та здатності до прийняття рішень у складних професійних ситуаціях. Викладання дисципліни «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності» із викорис-

танням кейс-методів, бінарних занять та участі в міждисциплінарних круглих столах забезпечило активізацію пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Практичні тренінги з медіаграмотності, зустрічі з науковцями дозволили сформувати навички критичного оцінювання інформації, що є критично важливим для фахівців ДКВС. Впровадження курсу «Основи капеланства» дозволило майбутнім психологам вивчити моделі синергії між духовною опікою та психологічною допомогою. Безпосередня взаємодія з капеланами та психологами-практиками, а також ознайомлення з міжнародною корекційною програмою «Шлях ув'язненого» сприяли розумінню капеланства як потужного ресурсу для ресоціалізації та морального оздоровлення засуджених.

Отже, використання активних методів навчання (воркшопи, імітаційні ігри, розроблення авторських моделей взаємодії) перетворює отримані знання на особистісні цінності майбутніх фахівців. Це забезпечує вищий рівень готовності до реальної професійної діяльності, де навички комунікації, етичного вибору та міждисциплінарної співпраці стають визначальними для успішної переміни розуму та поведінки правопорушників.

Перспективи подальших досліджень полягають у подальшому розробленні методичних напрацювань, зокрема практичних кейсів під час фахової підготовки майбутніх пенітенціаріїв.

Список використаних джерел

1. Аніщенко В., Разумейко Н., Ткаченко О., Радзієвський В. Комплексний підхід щодо вдосконалення фізичної підготовки офіцерів ДКВС України в умовах війни. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2025. № 31. С. 180–185.

2. Мітрошкіна О. В. Професійна компетентність працівників Державної кримінально-виконавчої служби України у контексті психологічної готовності до змін. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)*: зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту (м. Харків, 22 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 303–305.

3. Разумейко Н., Ткаченко О. Концепція кадрового забезпечення державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2018. № 1 (3). С. 198–208.

4. Погранична Н. М., Савчук Н. В., Акоюян Г. М. Компетентнісний підхід у вищій освіті: інтеграція теорії та практики в підготовці фахівців. *Академічні візії*. 2025. Вип. 41. С. 1–11.

5. Lichman L., Mykhailenko L., Kositska O., Davydenko N. Competency-based approach in higher education: implementation challenges in theory and practice. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2025. Вип. 8. С. 149–156.

6. Mukan, N., Chubinska, N., Zhongjun, G. Компетентнісний підхід у вищій освіті: основні поняття та категорії. *Академічні візії*. 2023. № 17. URL: <https://www.academyvision.org/index.php/av/article/view/475> (дата звернення: 05.03.2026).

7. Про затвердження Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти: постанова Кабінету Міністрів України № 1071 від 20 жовтня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.03.2026).

8. Razumeyko N., Shcherbyna N., Anishchenko V. Practice-oriented learning technologies in the process of gradual professional training of specialist of the State Penitentiary Service of Ukraine. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2025. № 1 (14). С. 209–221.

9. Hryn O., Shcherbyna N. Project technology for teaching socio-humanitarian disciplines in conditions of war. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2024. № 2(49). С. 12–24.

10. Щербина Н. Формування інформаційної культури наукових досліджень здобувачів вищої освіти. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2024. № 2 (13). С. 262–271.

References

1. Anishchenko, V., Razumeyko, N., Tkachenko, O., & Radziievskiy, V. (2025), "A comprehensive approach to improving the physical training of officers of the State Penitentiary Service of Ukraine in war conditions", *Bulletin of T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"*, (31), 180–185.

2. Mitroshkina, O. V. (2019), "Professional competence of employees of the State Criminal-Executive Service of Ukraine in the context of psychological readiness for changes", *Kharkiv National University of Internal Affairs: 25 years of experience and a look into the future (1994–2019)*: conference proceedings, Kharkiv, pp. 303–305.

3. Razumeyko, N., & Tkachenko, O. (2018), "The concept of personnel management of the State Criminal-Executive Service of

Ukraine", *Criminal-Executive System: Yesterday. Today. Tomorrow*, № 3 (1), pp. 198–208.

4. Pohranychna, N. M., Savchuk, N. V., & Akopian, H. M. (2025), "Competency-based approach in higher education: Integration of theory and practice in specialist training", *Academic Visions*, № 41, pp. 1–11.

5. Lichman, L., Mykhailenko, L., Kositska, O., & Davydenko, N. (2025), "Competency-based approach in higher education: Implementation challenges in theory and practice", *Scientific Bulletin of Vinnytsia Academy of Continuing Education. Series: Pedagogy. Psychology*, № 8, pp. 149–156.

6. Mukan, N., Chubinska, N., & Zhongjun, G. (2023), "Competency-based approach in higher education: Basic concepts and categories", *Academic Visions*, № 17, available at: <https://www.academyvision.org/index.php/av/article/view/475>.

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), On approval of the State Standard of Professional (Vocational-Technical) Education, Resolution No. 1071, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF#Text>.

8. Razumeyko, N., Shcherbyna, N., & Anishchenko, V. (2025), "Practice-oriented learning technologies in the process of gradual professional training of specialist of the State Penitentiary Service of Ukraine", *Scientific Bulletin of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioral Sciences*, № 1(14), pp. 209–221.

9. Hryn, O., & Shcherbyna, N. (2024), "Project technology for teaching socio-humanitarian disciplines in conditions of war", *Comparative-Pedagogical Studies*, № 2, pp. 12–24.

10. Shcherbyna, N. (2024), "Formation of information culture of scientific research of higher education seekers", *Scientific Bulletin of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioral Sciences*, № 2 (13), pp. 262–271.

Дата першого надходження статті до видання: 09.03.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.03.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 21.05.2026.